

РЕЦЕНЗИЯ

на

участниците в конкурс за доцент по
Психология /Социална психология –

Социална психология на маргинализирани общности/, шифър 3.2.,
за нуждите на катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“
Философски факултет, СУ „Свети Климент Охридски“

Рецензент: проф. Людмил Георгиев,
СУ „Свети Климент Охридски“

На обявения в „Държавен вестник“, бр. 61 от 28.07.2017 г. конкурс за доцент по Психология /Социална психология – Социална психология на маргинализирани общности/, шифър 3.2., за нуждите на катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“ към Философски факултет на СУ „Свети Климент Охридски“, документи е представил единствен кандидат – гл. ас. д-р Николай Георгиев Димитров, редовен преподавател към катедрата. От представената документация по конкурса е видно, че са спазени всички законови условия за неговото провеждане, така че от формална гледна точка процедурата е напълно легитимна.

В съдържателен план, гл. ас. д-р Николай Димитров участва в този конкурс с общо 21 публикации, от които три индивидуални монографии, пет студии и тринадесет статии и научни доклади. От тях седемнадесет са на български език и четири на английски език, от които осемнадесет са публикувани в български издания, три са публикувани в чуждестранни издания, а от всички тях девет са представени на международни научни форуми. Определено може да се каже, че кандидатът представя една респектираща научна продукция, която не само е адекватна на научния и преподавателския профил на конкурса, но заедно с това представлява и твърде оригинално съвременно развитие на социално-психологическото

познание в България, продължавайки в известен смисъл и неговите поранни традиции. Имам предвид, разбира се, безспорните постижения и класически научни приноси на доайена на българската социална психология проф. Дончо Градев в областта на неговите изследвания на стигмата и стигматизираните човешки общности. Подобна приемственост в рамките на катедрата и университета, на българското психологическо познание като цяло, е повече от симптоматична.

Ако за момент напусна релсите на традиционното рецензиране, ще кажа, че познавам Николай Димитров още от студентската скамейка – като един образован, начетен и любознателен младеж, чиито пристрастия към социално-психологическото знание бяха видими още тогава. Нещо повече, забележими бяха и опитите му да осмисля по свой начин наученото, и да търси собствени изследователски полета в необятните измерения на социалната психология. Този стремеж продължи и по време на неговата докторантура, чиито логичен финал през 2010 г. беше блестящата защита на дисертацията му, на която имах удоволствието да бъда рецензент. По-късно, изглежда, нямаше нищо по-нормално от това, този изследователски и преподавателски порив да намери своята естествена реализация като редовен преподавател – главен асистент в катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“, в която бързо се адаптира и спечели безспорен авторитет както сред колегите, така и сред студентите. В рамките на бакалавърската степен гл. ас. д-р Николай Димитров чете лекционни курсове по социална психология, социална компетентност в общуването и общ курс по психология на филолози. В магистърската програма „Социална и юридическа психология“ той чете лекционни курсове по социална психология на маргинализирани социални общности, социална психология на виртуалното пространство и медийна психология, а в рамките на магистърската програма „Организационна психология и крос-културен мениджмънт“ на английски език води курс по виртуален труд и

организация. С основание мога да кажа, че гл. ас. д-р Николай Димитров *вече* е утвърден и авторитетен преподавател от катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“ към СУ „Свети Климент Охридски“, което е твърде важно за решението на настоящето жури да получи исканото от него научно звание „доцент по социална психология“.

Със сигурност няма да бъде преувеличено, ако спомена и факта, че освен преподавател, гл. ас. д-р Николай Димитров е и *вече* утвърден и авторитетен изследовател, което очевидно личи от представената от него респектираща по обем и качество научна продукция. Позволявам си такава оценка, защото вече съм рецензирал голямата част от научното творчество на гл. ас. д-р Николай Димитров.

Безспорно е, че с основна тежест в неговата научна продукция са трите му самостоятелни книги: „Социалните анклавни на съвременността. Дигиталният Аз.“ ; „Социалните анклавни на съвременността. Автосегрегация и маргинализация при ромското малцинство в България.“ и „Социалните анклавни на съвременността. Гей пространства. Социални и сексуални ареалии на ЛГБТ – общността.“, и трите публикувани през последните две години от Университетско издателство „Свети Климент Охридски“. Не само като заглавия, но и съдържателно, тази поредица е израз на изследователските търсения на гл. ас. д-р Николай Димитров в конфликтните полета между проблематизираната идентичност и нейното пребиваване в така или иначе ограничените и стигматизиращи хоризонти на маргинализираните по една или друга причина общности в съвременна България.

В първата си монография – „Социалните анклавни на съвременността. Дигиталният Аз.“, авторът доразвива и дообогатява основните си идеи от дисертационната разработка, което на практика я прави нова и оригинална публикация. Тук изследователският фокус е съсредоточен върху една нова, но и твърде драматична не само научна, но и житейска проблематика, а

именно влиянието на интернет пространството и социалните мрежи както върху кризите на индивидуалната идентичност, така и на проблемите при адаптацията в живата реалност. Ако имаме предвид обстоятелството, че наскоро дори Световната здравна организация припозна пристрастяването към интернет пространството и социалните мрежи като форма на психична зависимост, можем по-ясно да разберем пионерската за нашите български условия изследователска работа на гл. ас. д-р Николай Димитров. Нещо повече – едно от фундаменталните следствия от тази психична зависимост е възможността за формиране на особена виртуална идентичност, дори и колективна, на норми, ценности и представи, които твърде често по един драматичен начин се разминават и дори влизат в конфликт с реалността. Още повече, че социалните мрежи носят и перспективи за възпроизводство на стигматизацията на представителите на маргинализираните общности, а това по същество е задълбочаване на невъзможността за тяхната адаптация към самата действителност, което наистина ги превръща в съвременни социални анклави. Тук са представени както обобщения на чуждестранни, така и собствено авторовото оригинално изследване на тази проблематика, чрез което гл. ас. д-р Николай Димитров разкрива мотивите за формиране на автономен личностен конструкт, възпроизвеждащ се във виртуалното общуване в интернет пространството и социалните мрежи. На тази база е открито несъответствието в различна степен между Дигиталния Аз и Аз-образът в извънвиртуалната реалност. От особено значение е заключението на автора, че интернет пространството и социалните мрежи постепенно се превръщат в обособена социална среда, в същността си маргинална. Все си мисля, че това обобщение се нуждае от популяризиране, за да може поне в някаква степен да се минимизира маргинализирането особено на младите хора в интернет пространството и социалните мрежи.

Във втората монография – „Социалните анклави на съвременността. Автосегрегация и маргинализация при ромското малцинство в България.“,

авторът изследва една твърде болезнена, особено през последните години на прехода у нас, теоретична и житейска проблематика – перспективите за възможната или невъзможна интеграция на ромското малцинство в условията на съвременното българско общество. Твърде интересно е, че гл. ас. д-р Николай Димитров не споделя традиционната изследователска позиция, която сякаш търси решението на проблема за несъстояващата се ромска интеграция в различни страни на взаимодействията с мнозинството и тяхното влияние, а акцентира върху психичните предпоставки за онова специфично самозатваряне на ромската общност вътре в самата нея. На базата на няколко собствени социално-психологически изследвания, които се допълват взаимно, авторът извежда като ключов теоретичен конструкт „автосегрегацията“, чиято психична регулативна функция се изследва чрез конкретните ѝ проявления като формите и предизвикващите я чисто културни мотиви. Оказва се, че автосегрегацията не е резултат толкова от негативното отношение не само на българското мнозинство, но и на други малцинствени общности като турска, арменска и еврейска към ромското малцинство, колкото от етно-културния психичен стремеж на самата ромска общност за нейното съхранение и възпроизводство. В този смисъл културното и териториално анклавизиране на ромската общност не може да бъде преодоляно чрез традиционното поставяне и опити за решение на ромската проблематика, каквито ни представят както всевъзможните изследователски нагласи, така и политическите решения на съответните институции. От социално-психологическа и етно-психологическа гледна точка проблемът е далеч по-дълбинен, отколкото изглежда на привидната повърхност, защото самата автосегрегация и анклавизация на ромската общност резултират и в чисто прагматични цели като реализацията на социална независимост, алиенация от обществото като цяло и отказ от участие в обществения живот. В голяма степен тези характеристики на полагането на ромската общност в условията на съвременното българско

общество се отнасят и до участието на ромските деца в образователния процес, проблемът с т.нар. „етнически сегрегирани училища“, които са следствие не само от отказа на българската общност за съвместяване на паралелките с деца от ромската общност, но и на самото нежелание на ромските родители за подобен формат в училище, и не на последно място по значение незаинтересоваността по отношение на пазара на труда. Твърде важен за практиката е изводът на автора, че все пак ромската общност не може да се разглежда, както това става институционално, като етнически хомогенна, тъй като в нея пребивават редица суб-етнически, религиозни и регионални групи, а този факт може да предефинира не само теоретичното отношение, но и институционалните подходи към отделните подгрупи в ромската общност.

В третата си монография – „Социалните анклавни на съвременността. Гей пространства. Социални и сексуални ареали на ЛГБТ – общността“, авторът за първи път в съвременната българска социална психология не само поставя, но и обективно изследва тази твърде деликатна от гледна точка на нашите български културни представи проблематика. Няма да бъде преувеличено, ако кажа, че традиционните негативни български нагласи към тези хора рефлектират както върху отказа да бъдат поставяни като изследователски интерес начините на тяхното полагане в реалността, така и практическото им отхвърляне от огромното мнозинство от хората в страната. От моя гледна точка може би най-важният извод от изследването на гл. ас. д-р Николай Димитров върху ЛГБТ – общността е, че същата тази психологическа саморефлексия се отнася и до пребиваването на тези хора в социалната действителност – от една страна, отказът на самата общност да се солидаризира и да формира стабилна групов идентичност, и, от друга страна, стремежът да се избегне стигматизирането в рамките на обществото като цяло, които водят до една специфична двойственост в социалните интеракции, практическото пребиваване в два паралелни свята

и възпроизводството на собствени паралелни Аз-образи. Твърде интересно е и сравнението между две от маргиналните общности в условията на съвременното българско общество – ромската и ЛГБТ. Ако при ромите е несъмнено, че отделянето предполага съхранение и възпроизводство на идентичността, то при ЛГБТ хората отделянето е повече стратегия за придобиване на идентичност; ако при първите „присъствието сред свои“ е постоянно и е „обитаване със своите“, то при вторите присъствието в общността е спорадично и единствено „временно бягство при своите“. Тези различия със сигурност са адекватни и на нагласите на българското мнозинство – териториалните и културни ромски анклавни се преживяват като нещо естествено, поради което те не следва да представляват особен интерес, докато инфилтрирането на ЛГБТ хората, но като общност, се счита за недопустим пробив в традиционните български етно-културни представи.

В студиите, статиите и докладите на международни научни форуми на гл. ас. д-р Николай Димитров освен тези се изследват и други проблеми, най-значими сред които са тези относно перспективите за формулиране на една социална психология на пола. Впрочем, това позволи на автора да се опита и успешно да реализира избираем лекционен курс в рамките на бакалавърската степен по тази проблематика.

Преминавайки към обобщенията определено мога да кажа, че в този случай имаме една безспорна кандидатура, един утвърден и авторитетен изследовател и преподавател с богата обща и психологическа култура. Със сигурност получаването на исканото научно звание ще бъде не само негова лична заслуга и престиж, но ще е адекватно на високите изисквания както на катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“, така и на цялата специалност „Психология“ в СУ „Свети Климент Охридски“.

Разбира се, едно от най-важните изисквания при рецензирането и на дисертационни разработки, и на хабилитационни конкурси, е мнението за

степената на съответствие между формулираните от авторите научни приноси и погледа на рецензента. В случая считам, че подобно съвпадение е налице, макар че, и това е основната ми забележка, формулирането на приносите можеше да бъде осъществено и по друг начин. Веднага бързам да кажа, че тази бележка въобще не намалява изцяло позитивното ми отношение към научната продукция на гл. ас. д-р Николай Димитров.

В заключение, имайки предвид безспорните изследователски и преподавателски качества на гл. ас. д-р Николай Димитров, неговото лично присъствие и в обучението, и в познанието, си позволявам горещо да препоръчам на уважаемите членове на журито да му присъдят научното звание „доцент“ по Социална психология – Социална психология на маргинализирани общности, шифър 3.2. Считам, че това ще бъде както заслужена оценка на досегашните усилия, така и творческо вдъхновение за бъдещите му изследователски и преподавателски постижения.

19.11.2017 г.

С о ф и я

Рецензент:

/проф. д.пс.н. Людмил Георгиев/